

СВ. САВА И МОШТИ СВ. СРЂА И ВАКХА

У књизи Различниа потреби, коју је 1572 год. штампао Јаков Крајков од Софије у Венецији, каже се: да су мошти — скети љ моученика Сергије и Вакха, два друга вѣрнаа ѡ Христе, пренешена у Венецију — ѡ српскихъ земахъ (Кватер. XII, л. 5; срав. Каратаевъ, Описаніе, стр. 179, бр. 83).

Сергије и *Вакхо* били су, према забележеним подацима, начелници гентилијског пука у доба цара Максимиана; и ради исповедања вере Христове, после тешког мучења, дао им је отсећи главе (октобра 296—303 год.) Антиох, заповедник Сирије и у то доба велики прогонитељ Хришћанства. Дан празновања њихова по црквеним календарима утврђен је на 7 октобар. Сирски град *Росаф*, где је посечен Сергије и где су чуване његове и Вакхове мошти, обновио је цар Јустинијан I (527—565 год.) и назвао га Sergiopolis. Јустинијан је и у Цариграду, недалеко од свога двора саградио лепу цркву Сергију и Вакху, те се је култ њихов брзо проширио не само по Истоку него и на Западу. (Срав. Архиеп. Сергій, Полный мѣсяцословъ востока II, Владимиръ 1901, стр. 416—417)...

У нашим областима срећамо у средњем веку тај култ нарочито развијен у Поморју, од Скадра до Дубровника. — Најстарије вести о њему дао нам је поп Дукљанин у својој Хроници. Он каже: да је гробница првих српских зетских или поморских краљева, у XI и XII веку, била у опатији Св. Срђа и Вакха (Чрнчићев D ocleas 53, 55, 56 и 59). Развалине те цркве виде се и данас, 7—8 км северно од Скадра на левој обали Бојане (Јастребов, Гласник XLVIII, 366—9; Ippen, Scutari und die nordalbanesische Küstenebene, Сарајево 1907, стр. 9—11). Цркву ту поправљала је краљица Јелена, са синовима Драгутином и Милутином, а из темеља ју је обновио 1293 год. краљ Милутин (Smičiklas, Codex diplomaticus II, 102). На Бојани је било чувено пристаниште с магацинима соли, звано Св. Срђ, како за српске тако и за млетачке власти (Јиречек, Историја Срба II, 162—163).

Друга црква посвећена Св. Срђу и Вакху, била је у Бару, трећа у Котору, а четврта се налази и данас у селу Подима, 3 км северно од Херцег Новог. Пета црква је била изнад Дубровника. По њој се и сада једно брдо, са утврђењем на њему, назива Св. Срђ. А шеста црква Св. Срђа и Вакха била је у самом Дубровнику, испод цркве Велике Госпе. — Најзад, у Конавлима славе Св. Срђа и као Крсно име.

Судећи по тим подацима могло би се очекивати, да су мошти Св. Срђа и Вакха, пре него што су пренешене из Србије у Венецију, налазиле се у једној од цркава њима посвећених у области српске државе између Скадра и Херцег Новог. — За цркву Св. Срђа и Вакха код Скадра говорила би и та околност, што краљ Стефан Првовенчани у Животу Немањином, свакако по легенди о Св. Срђу, назива Росафом — Скадар, који је Немања освојио 1169 год. (в. гл. 7). Али једна црквена песма, у служби преноса моштију Св. Саве из Трнова у Милешеву, упућује нас на другу страну — у цркву Милешеву, коју је мало пре тога преноса подигао краљ Владислав (1233—1242 год.). Наиме, у трећем тропару шесте песме ирмоса првога канона у служби преноса Св. Саве каже се:

Прѣслав'наа страстотрѣп'ца красоуѣтъ се Сер'гіе и Вах'ко(!), имѣюшта кожѣств'ное твое тѣло, светителю, въ цркви Христовѣ, положено съ нима, вселеште доуше и срдца съ вѣрою к-саюштихъ се рацѣ твоѣи, Ѣако прѣбогате (Гласник LXIII, 35).

Песма је јасна. — Она каже: да је у цркви *Христовој* (Св. Спасу у Милешеву) *положено тело Св. Саве заједно са мошћима* мученика — страстотрѣп'ца *Сергија и Вакха* и да се ради тога они радују — *красоуѣтъ се* Сер'гіе и Вах'ко. А како се у песми не каже да су мошти Сергија и Вакха

донешене и положене са телом Св. Саве него обратно: да је тело Савино донешено у Милешеву и положено с њима, то је вероватно да су *мошти Сергија и Вакха налазиле се у Милешеву раније него мошти Св. Саве*, које су тамо донешене 6 маја 1237 год.

Сем тога, јавља се питање: откуда су мошти Св. Сергија и Вакха, за које се зна да су првобитно почивале у сирском граду Росафу или Сергиополису, доспеле у Милешеву? — Глас из поменуте песме јесте прва вест о њима у Србији, те нема много вероватности да су се оне раније налазиле у Скадру или у којој другој цркви посвећеној њима на нашем старом Поморју. Али је лако могуће, да је те мошти сам Св. Сава нашао и откупио на Истоку приликом свога првог, а нарочито другог путовања по Светој Земљи.

Према биографима Св. Саве, он је већ на првом путовању добио или откупио — *многихъ скетнихъ мошти* по палестинским манастирима и у Јерусалиму; а затим их тражио и куповао и у Никеји, где је од цара добио дозволу да их може пренети у своју Отаџбину — *присно же скетныхъ мошти изыскае куповаше и штъ цара испрошаше... въ скозъ хоте донести штъчство* (Теодосије, стр. 170–171). На другом путовању Св. Сава се је, специјално ради светитељских моштију, задржавао дуже у Антиохији и Сирији, дакле у области где су мучени и посечени Св. Срђ и Вакхо, те је ишао и у суседну Јерменију — *моштинъ скетныхъ възыскати*; а пред смрт своју у Трнову пожurio је своје људе да што пре оду из Бугарске у Србију са његовим богатим даровима својој Отаџбини, међу којима је било и — *моштинъ же скетныхъ много* (Теодосије 195, 199 и 200–201).

Вероватно је, да су у једној од тих прилика пренешене и мошти Св. Срђа и Вакха са Истока у Србију. — Само су те мошти оба светитеља већ тада биле без глава, јер су отсечене главе Св. Сергија и Вакха видели саме у Цариграду руски путници Антоније 1200 год. и Стефан Новгорођанин 1350 год.; а и сада се те светитељске главе налазе, без моштију, у Арцешкој епископији у Румунији (Архиеп. Сергій, Полный мѣсяцесловъ II, 417).

Рад. М. Грујић

МОНАСТИР МИЛЕШЕВА И ДУБРОВНИК КРАЈЕМ XVI ВЕКА

У другој половини XVI и првој половини XVII века Дубровник је водио једну специјалну врсту трговине са племенским старешинама и претставницима турске власти у Херцеговини. Наиме, уведен је био обичај да народне старешине, војводе и кнезови, као и органи турске власти, санџак-бегови, кадије, спахије и други, сваке године шаљу у Дубровник своје *дарове*, по највише у стоци и сточним производима, а Дубровачко Мало веће и Веће умољених, пошто процене те дарове, шаљу дародавцима своје *уздање* — у дукатима, талирима, перперима и грошевима, а каткад и у скупоченој чохи. — Међу таквим дародавцима Дубровника у осмом и деветом деценију XVI века заузимао је једно од најугледнијих места манастир Милешева; а то значи, да је Милешева у то доба ванредно добро економски стојала.

У првој књизи *Dona Turcarum* Државног архива у Дубровнику (од 1565—1593, Fol XXXI, № 41a/2) забележени су дарови и уздарја калуђера (*calogieri, caloieri, monaci*) *di Sancto Sabba* први пут 1573, а задњи 1586 год. — Заведен називом „калуђери Св. Саве“, Вл. Скарић у „Подацима за историју Херцеговине од 1566 до средине 17 вијека“, идентификује овај манастир Св. Саве са манастиром Савином код Херцег Новог (Гласник Земаљ. музеја XLII, 2, стр. 69). Међутим, у истој књизи дарова, на месту где је процењен дар *li calogieri di Sancto Sava* од 6 августа 1574 год., за-